

Arkeologisk undersökning i form av schaktövervakning 2016

Druvan 33, fornlämning 20

HUSBYGGE

Malmö stad, Malmö kommun
Skåne län

Arkeologisk undersökning i form av schaktövervakning 2016

Druvan 33, fornlämning 20

HUSBYGGE

Malmö stad, Malmö kommun
Skåne län

Skånearkeologi

Per Sarnäs

Midgårdsgatan 3

216 19 Malmö

Tel: 0708-82 78 16

E-post: info@skanearkeologi.se

Webb: www.skanearkeologi.se

Arkeologisk undersökning i form av schaktövervakning 2016

Druvan 33, fornlämning 20

Husbygge

Malmö stad, Malmö kommun

Skåne län

Skånearkeologi

Rapport 2017:3

Författare: Per Sarnäs

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagsbild: Per Sarnäs

© Skånearkeologi 2017

Innehåll

Inledning	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Bodbebyggelse och tegeltillverkning under medeltid och tidig modern tid	6
Bebyggelsen under 1600- och 1700-talen	6
Tidigare undersökningar	7
Undersökningsresultat	7
Referenser	9
Tekniska och administrativa uppgifter	10

Inledning

Med anledning av en ansökan om att få uppföra ett hus inom fastigheten Druvan 33 inom Malmö medeltida och historiska stadsområde (Malmö 20:1) beslutade Länsstyrelsen om en arkeologisk undersökning i form av en schaktövervakning. Tomten har stått obebyggd sedan den tidigare bebyggelsen revs för ca 35 år sedan. Det tidigare huset utgjordes av ett enplans gatuhus med källare. I samband med rivningen fylldes källaren med rivningsmaterial. Inför uppförandet av det nya huset tömdes källaren på rivningsrester och den gamla källaren återfylldes med grus. Den äldre källaren kvarligger således under det nya huset.

Topografi och fornlämningsmiljö

Fastigheten Druvan 33 är belägen i de sydvästra delarna av Malmös äldre stadsområde vid Jöns Filsgatan. Kvarteret har haft den nuvarande benämningen sedan år 1864. Namnet härrör från en gård som hade en vinranka på en av gavlarna.

Den östvästligt orienterade Jöns Filsgatan norr om kvarteret fick sitt namn under 1600-talet, efter svarvaren Jens Fiil. Före 1630-talet kallades den nuvarande Engelbrektsgatan, öster om kvarteret Druvan, för Blommegatan (Billberg 1979:23). Det nuvarande namnet började användas under mitten av 1600-talet. Söder om kvarteret ligger Tegelgårdsgatan, som under mitten 1500-talet benämndes Tegelgords strede. I väster ligger Ostindiefarargatan. Gatan fick sitt namn på 1670-talet då en Lars Nielsen med tillnamnet Ostindiefararen hade en gård i kvarteret Generalens Hage. Dessförinnan under 1600-talet, benämndes gatan som antingen Anders Dalvigs bodar eller Anders Ulfs Gade (Bender 1999).

Kvarteret låg under medeltiden perifert i förhållande till stadens viktiga institutioner, som huvudsakligen var belägna längs med Den laange Adelgade, vilket motsvarar delar av dagens Västergatan, Adelgatan och Östergatan.

Figur 3. Karta med tidigare arkeologiska undersökningar i fastighetens omedelbara närhet markerade med grönt färg. Det undersökta schaktet är markerat med rött färg. Numreringen hänför sig till Malmö museers arkivnummer

BODBEBYGGELSE OCH TEGELTILLVERKNING UNDER MEDELTID OCH TIDIG MODERN TID

Med all sannolikhet var området kring kvarteret Druvan platsen för enklare bodbebyggelse och tegeltillverkning vilket gatunamnet Tegelgords stred indikerar.

År 1434 omnämns att S:t Petri kyrka innehade en tegelgård i de södra delarna av staden. Denna har lokaliserats till de nordöstra delarna av kv. Diana, men möjligen kan den ha varit belägen i de nordöstra delarna av kv. Druvan (Rosborn 1984:41). En annan av S:t Petris tegelgårdar har legat i de västra delarna av kv. Druvan. År 1428 ägs tomten (benämnd som prästjorden) av S:t Knuts altare, men någon gång mellan 1434 och 1482 flyttas den tegeltillverkning som tidigare ägt rum i de östra delarna av kv. Diana/Druvan till prästjorden (Rosborn 1984:41). Även i kvarteret Tranan, söder om Druvan, fanns en tegelgård. Under 1500-talets början ägdes denna av staden. Vid utgrävningar i kvarteret har flera olika tegelugnar påträffats, de äldsta daterade till sent 1300-tal eller tidigt 1400-tal (Billberg 1979; Rosborn 1984:41).

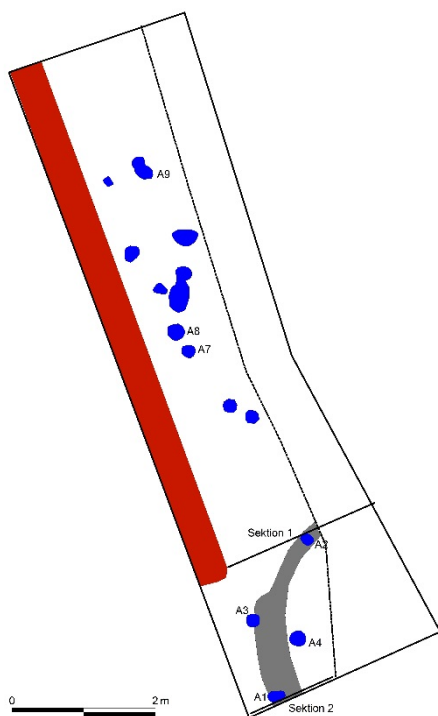
I de västra- och södra delarna av kvarteret Tranan fanns enligt skriftliga källor från 1500-talet och framåt, bodlängor med bostäder för uthyrning (Andersson-Koverberg 1982; Billberg 1979). Resultaten från arkeologiska undersökningar i de västra delarna antyder att dessa kan ha etablerats redan under början av 1300-talet (Billberg 1979). Men även i områdena norr om det nya Franciskanerklostret uppfördes under 1500-talet bodlängor på initiativ av stadens två mäktigaste borgmästare Jörgen Kock och Jep Nielsen (Bager 1971:293f). Bodarna var mestadels enklare hyresbostäder för hantverkare och daglönare, vilket skulle kunna antyda att området kring kvarteret Druvan beboddes av enklare hantverkare.

Resultaten från de arkeologiska undersökningarna i området kring kvarteret Druvan talar för att stadsbebyggelsen, och det äldre gatunätet etableras under början av 1300-talet. Vid en undersökning mittemot den nu aktuella fastigheten (55:07), i kvarteret Diana, anlades en stenlagd gårdsplan under början av 1300-talet (Spannel & Wallebom 2004). Från denna period finns också fragmentariska spår efter byggnader i form av stolphål, som dock inte kunde knytas samman till huskonstruktioner. Under mitten av 1400-talet anläggs en nordsydlig gränd genom kvarteret, som i norr mynnar ut i nuvarande Hyregatan.

Arkeologiska observationer i gatorna kring kvarteret Druvan talar för att även dessa anläggs under första halvan av 1300-talet. I Tegelgårdsgatan, Ostindiefarargatan samt i Engelbrektsgatan har gatunivåer från högmedeltid konstaterats. De äldre har varit belagda med knaddersten. Iakttagelser i Jöns Filsgatans västra delar indikerar att gatan var smalare än vad som är fallet idag.

BEBYGGELSEN UNDER 1600- OCH 1700-TALEN

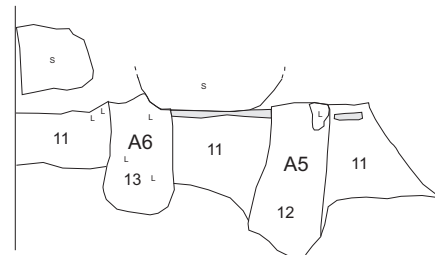
Enligt 1692-års bebyggelseinventering bestod bebyggelsen med undantag för de östra och nordvästra tomterna, av små, en våning höga, korsvirkeshus (Rosborn 1984). Den östra tomten var betydligt större än de övriga och på denna finns enligt inventeringen betydligt större byggnader. Likaså var den nordvästra tomten större och bebyggd med större hus än vad som var fallet i kvarteret i övrigt. Det är också inom dessa tomter som två större skattfynd har påträffats. På den östra tomten hittades en kista vid rivningen av en korsvirkeshusbyggnad. I kistan fanns en stor mängd silvermynt, några guldmynt, smycken, silverbägare, mortel, beslag, spännen, mm. Skatten var gömd i gårdens huvudbyggnad av bryggaren Anders Christensön och hans hustru Anne Agesdaatter, under mitten av 1600-talet (Poulfeldt 1974). Vid rivningen av kvarterets andra stora gård påträffades också 63 silvermynt staplade i en hög på grundstenarna till en tvärmur i källaren. Skattfynden, tomtstorleken och de större byggnaderna är uttryck för att innehavarna, till skillnad från kvarterets övriga invånare, var välbärgade borgare. Den östra tomten hade en gynnsam placering intill Lilla Torg, som anlades år 1562. När Söderport år 1675 flyttades till Engelbrektsgatans mynning vid Gustav Adolfs Torg, kom tomten att ligga invid stadens huvudsakliga och viktigaste nordsydliga gatustråk.

Figur 3. Schaktplan med stolphål markerade med blå färg, diket med grå färg och den sentida muren tegelröd. Den streckade linjen markera gränsen för förstärkningsschakten.

TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR

I kvarteret Diana, norr om Kv. Druvan, har i samband med arkeologiska undersökningar påträffats vad som kan ha varit en lerbotten (55:05), och stolphål nedgrävda i bottensanden (55:07). I samband med uppförande av ett mindre bostadshus i Kv. Druvan år 1992 avschaktades en yta på 68 m² till ett djup av 0,5 m. Inga arkeologiska lämningar framkom vid den antikvariska kontrollen (Persson 1992; 54:08). År 2002 genomfördes en schaktningsövervakning i Jöns Filsgatan utan att några arkeologiska lämningar påträffades (Carlberg–Kriig 2003; G31:06). I samband med bredbandsutbyggnaden i Malmö upptogs ett mindre schakt i Jöns Filsgatan. Schaktdjupet var som mest 1 m och inget av arkeologiskt intresse iaktogs (Nilsson 2007; G31:09). Vid en schaktningsövervakning 2008 drogs ett 0,6 m djupt schakt snett över Jöns Filsgatan varvid det framkom kulturlager i mellersta och norra delen av schaktet (Frejd 2008; 54:09). I sydöstra delen av Kv. Diana inom fastigheten Diana 28 genomfördes en schaktningsövervakning 2009. Schaktdjupet var endast 0,5 m och schaktningen genomfördes utan arkeologs medverkan, vilket kan vara en bidragande orsak till att inget av arkeologiskt intresse kunde dokumenteras (Jönsson 2009; 55:11)

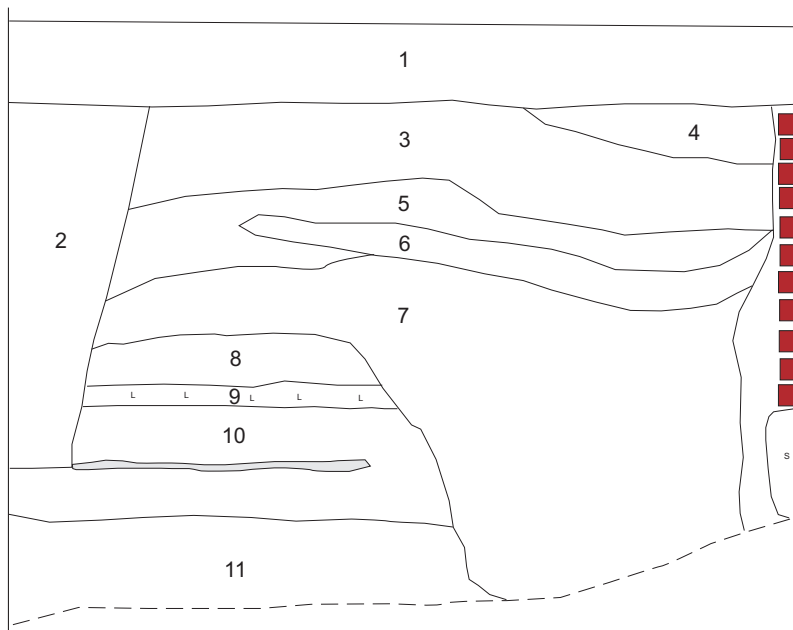

Figur 4. Sektion 2. Det gråfärgade lagret markerar en lerbotten som låg ca 3 m ö.h. För övrig lagerbeskrivning se figur 5. De två stora stenarna tillhör det intilliggande husets grund. Skala 1:25.

Undersökningsresultat

Den äldre källaren har inte sträckt sig under hela det tidigare huset. I östra tomtgränsen fanns ett drygt 2 m brett stråk som utgjordes av intakta kulturlager.

Undersökningen inleddes med att flera mindre schakt (ca 1 m breda) upptogs ned till underliggande gruslager intill östra grannfastigheten. Dessa fylldes med betong för att säkra intilliggande byggnad. I samband med detta arbete framkom ett antal sektioner varav den sydligaste dokumenterades. De framkomna sektionerna uppvisade sinsemellan mycket olika lagerbilder, varför en bedömning gjordes att det inte skulle gå att på ett meningsfullt sätt kunna tolka dessa lager. Den arkeologiska insatsen koncentrerades istället på bottenlagret och de anläggningar som framkom i bottengruset väster om betongförstärkningen. Endast två av betongförstärknings-schakten övervakades men inga anläggningar påträffades i botten av dessa schakt. Sannolikt bör det ha funnits anläggningar i bottengruset även under dessa förstärkningar, men schaktningsmetoden gjorde det svårt att upptäcka ev. anläggningar.

Figur 5. Sektion 1. I den högra sektionsskanten syns den sentida husgrunden. Markytan låg ca 4,7 m ö.h. Skala 1:25.

- L.1: makadam
- L.2: nedgrävning för hus
- L.3: gråbrun lerig silt. Påfört lager.
- L.4 svart sotig silt
- L.5: grågul lera
- L.6: rödbrunt grus (bottengrus).
- L.7: nedgrävn. med blandade massor
- L.8: gulgrå fin sand
- L.9: grågul lera
- L.10: gråbrun sandig silt.
- L.11: gråsvart humösa sand. Äldre markhorisont.
- L.12: lager 11 blandat med gråbrun silt
- L.13: gråbrun silt humös silt

I botten av schaktet framkom ett 15-tal stolphål och en ränna. Av dessa undersöktes 9 stolphål. Rännan med intilliggande stolphål utgör troligen resterna efter en vägg/gavel till ett tidigmedeltida hus (anl. 1–4). Stolphålen norr om rännan förefaller bilda en liknande struktur i vilken ingår bl.a. anl. 7–8. Möjligen är de rester efter den enklare bodbebyggelse som omnämns ovan i *Topografi och fornlämningsmiljö*.

I det undre lagret framkom dessutom partier av två lerbottnar. Ett av stolphålen har grävts igenom en av lerbottnarna.

I fyndväg påträffades endast ett fåtal djurben vilket får anses anmärkningsvärt lite. En avsökning med metaldetektor påvisade inte ens de vanligen förekommande spikarna eller nitarna.

Den östra källarmuren var illa uppbyggd och bestod av fältstenar i botten med ett slarvigt murverk ovanpå, bestående av en blandning av storstenstegel, ”modern” tegel och kritstensstenar. I västra delen av källaren fanns en invändig enkel mur som var uppbyggd av storstenstegel. Uppenbarligen har man återanvänt byggnadsmaterial från medeltida hus.

Under den äldre källaren liksom det nya huset torde det understa lagret liksom anläggningar finnas kvar.

Figur 6. I den sentida husgrunden förekom bl.a. storstenstegel och kritstensstenar blandat om vartannat.

Referenser

Litteratur

- Andersson-Koverberg, C. 1982. Invid Söderport. Malmö. Våren 1982, nr 2. Malmö.
- Bager, E. 1971. Malmö byggnadshistoria till 1820. Malmö Stads Historia L Bjurling, O. (red.). Malmö.
- Bender, B. 1999. Gator i Malmö. Gator, parker och stadsdelar i Malmö från 1300-talet till vår tid. Malmö Stadsarkiv.
- Billberg, I. 1979. Grävsopor i medeltida industriområde. Malmö. Glimtar ur historien. Nr 1, hösten 1979. Malmö.
- Frejd, J. 2008. Diana 10. Raä Malmö 20:1, Jöns Filsgatan, Fjärrvärme. Malmö Kulturmiljö, Enheten för Arkeologi rapport nr 2008:092.
- Jönsson, L. 2009. Diana 28, Markarbeten inom fastigheten Diana 28 Raä Malmö nr 20. Malmö museer, Arkeologienheten rapport 2009:10.
- Nilsson, Th. 2007. Bredband i Malmö. Dokumentation i samband med bredbandsutbyggnad. Rapport över arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning 2006. Malmö Kulturmiljö, Enheten för arkeologi rapport 2007:054.
- Poultfeldt, I. 1974. Från kvarteret Druvan till myntkabinettet. Rapport om 1888 års jordfynd. Malmö Fornminnesförenings årsskrift 1974. Malmö.
- Rosbom, S. 1984. Malmö. Den medeltida staden och dess omland. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer. Rapport. Medeltidsstaden 67. Stockholm.

Opublicerat material

- Carlberg-Kriig, A. 2003. Agnesgatan och Jöns Filsgatan. MK 88. G31:06. Arkivrapport Malmö Kulturmiljö.
- Persson, G. 1992. Kv. Druvan. Arkivrapport över antikvarisk kontroll 1992. Stadsantikvariska avdelningen, Malmö museer.
- Spannel, C. & Wallebom, U. 2004. Rapport över arkeologisk slutundersökning. Kv. Diana 15. Arkivrapport Malmö Kulturmiljö.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer 431-8619-2016
Skånearkeologis diarienummer 201621
Arkivnummer54:10

LänSkåne
Kommun Malmö
Stad Malmö
Fastighet Druvan 33
Kvarter Druvan
RAÄ-nummer20:1

Ekonomiska kartans blad2C3e NÖ
Koordinatsystem Sweref 99 TM
N koordinat 6163924
E koordinat 373790
M ö.h.4,7-4,8

Fältarbetstid 2016-11-29-2016-12-14
Antal arbetsdagar3
Antal arkeologtimmar 12

Undersökt yta 30 m²

ProjektansvarigPer Sarnäs
UppdragsgivareHåkan Wilhelmsson

Kostnader
Projektleddning/administration:650:-
Fältarbete: 7 800:-
Rapport: 5 200:-
Tryck: 1 000:-
Resor:130:-
Summa: 14 780:-

Arkivmaterial i form av handlingar, schaktplan, sektionsritningar och digitala foton förvaras i Malmö museers arkiv.